

ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Введення в Україні воєнного стану наклало свій відбиток на різні сфери суспільного та правового життя, зокрема на порядок здійснення кримінального правосуддя. Сьогодні практика реалізації норм кримінального процесуального законодавства отримала багато нових проблем та викликів, які ще не знайшли нормативного врегулювання чи розв'язання судовою практикою. Такою проблемою, незважаючи на прийняття у серпні 2022 року Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» [1] і внесення змін у Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК України) [2], є обмеження конституційних прав, свобод та законних інтересів осіб в контексті захисту учасників кримінального провадження під час воєнного стану. Ми не ставимо за мету розглянути усі проблемні аспекти захисту учасників кримінального провадження, які обумовлені введенням воєнного стану в Україні, розглянемо лише окремі правові колізії захисту учасників кримінального провадження під час воєнного стану.

Так, актуальним є питання участі захисника підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. Наприклад, якщо захисник підозрюваного, обвинуваченого, маючи страх за своє життя та життя своїх рідних, виїхав за кор-

дон, то чи можна це розглядати як процесуальну підставу для призначення особі іншого захисника. Хочемо зазначити, що кодифіковані нормативно-правові акти, до яких відноситься КПК України, не можуть із об'єктивних причин врахувати всі можливі перипетії життя і всі фактори, які можуть вплинути на кримінальне провадження в майбутньому. До того ж, ми підтримуємо ідею, що кодифіковані нормативно-правові акти повинні регламентувати засади мирного життя, а особливості застосування окремих їх норм в інших умовах, повинні регламентуватись окремими спеціальними законами. Такі закони матимуть тимчасовий характер і будуть використовуватись виключно у надзвичайних ситуаціях, до яких відноситься воєнний стан. Якщо сьогодні в КПК України внести чисельні положення, які закріплюють особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану, то це суттєво позначиться на ідеології кримінального процесуального правового регулювання, зокрема, акцент від вчинення кримінального правосуддя в мирній країні зміститься до вчинення правосуддя в постійно воюючій. Тому пропонуємо зміни, які стосуються особливостей кримінального провадження в умовах воєнного стану, оформлювати окремим спеціальним законом, який вступатиме в силу виключно в надзвичайних умовах чи в умовах воєнного стану.

Другою проблемою є ускладнення або неможливість реалізації учасниками кримінального провадження такого процесуального обов'язку як присутність на судових засіданнях. Така неявка може мати об'єктивне обґрунтування (страх за своє життя та здоров'я) та суб'єктивне (бажання затягнути кримінальне провадження, уникнути покарання і ін.). Традиційні форми судових засідань, які виникли багато століть тому, в сучасних умовах втрачають свою ефективність, а тому є необхідність розвитку і впровадження нових форм проведення таких засідань, наприклад, дистанційно, із застосуванням сучасних технологій. Національне кримінальне процесуальне законодавство передбачає таку можливість, тому учасники кримінального провадження, які перебувають, наприклад, за кордоном, можуть дистанційно приймати участь у судових засіданнях. Більш того, у особи, яка перебуває за кордоном, більше можливостей прийняти участь у судовому

засіданні ніж у особи, яка перебуває в зоні бойових дій, де окрім реальної загрози життю особи часто відсутній Інтернет та електропостачання. Подібний висновок робить і В. Михайленко. Автор зазначає: «До цього слід додати можливості участі в судовому засіданні не лише безпосередньо в залі судових засідань, а й дистанційно. Навіть за умови перебування обвинуваченого або його захисника за кордоном загальний обов'язок явки за викликом до суду може і має бути виконаний через використання технічних засобів і відповідного програмного забезпечення (хоч і воєнний стан, але ХХІ сторіччя)» [3].

Слід зазначити, що концепція «електронної держави» стосується не тільки діяльності органів виконавчої та законодавчої влади, вона адресована і до гілки судової влади. Втім Україна знаходиться в цьому процесі лише на початку шляху. Доведеться зробити ще чимало як на законодавчому рівні, так і на технологічному рівні, щоб концепція «Електронного суду» запрацювала в нашій країні в повному обсязі.

Отже, відсутність критеріїв оцінки в умовах воєнного стану порушень учасниками кримінального провадження своїх процесуальних обов'язків та використання традиційних форм судового засідання, які в умовах воєнного стану та умовах науково-технічного прогресу, вже не відповідають потребам сучасного цивілізованого суспільства, відносяться сьогодні до нових проблем та викликів, які суттєво впливають на захист конституційних прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження під час воєнного стану, і потребують нормативного врегулювання чи розв'язання судовою практикою.

Література

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану: Закон України від 27 липня 2022 р. № 2462-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20/sp:max50:nav7:font2#n2> (дата звернення: 09.04.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. С. 88.

3. Михайленко В. Деякі проблемні питання участі підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану» (20 квітня 2022 року). URL: <https://justtalk.com.ua/post/deyaki-problemni-pitannya-uchasti-pidozryuvanogo-obvinuvachenogo-v-kriminalnomu-provadžhenni-v-umovah-voennogo-stanu-> (дата звернення: 09.04.2023).